

ACȚIUNI ALE APARATULUI DE PARTID DIN ARMATĂ ÎN ANII 1954-1960

Căpitan PETRE OPRIȘ
REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ

După abolirea monarhiei, liderii Partidului Comunist Român au declanșat o amplă campanie pentru impunerea noii ordini politice și sociale, cunoscută sub numele de *dictatura proletariatului*. Și pentru că militarii Armatei Regale Române constituiau un pericol pentru noul regim politic, care era susținut cu ajutorul Armatei Roșii, s-a considerat necesar ca, în acele condiții, în structura Armatei Române să se creeze o construcție artificială după modelul sovietic – *aparatură de partid*.

Încă din primăvara anului 1945, în baza Decretului-Lege nr. 320 din 26 aprilie 1945, au fost încadrați în armata română un număr de 996 de ofițeri și subofițeri proveniți din Divizia 1 de voluntari români „Tudor Vladimirescu-Debrețin”. Conform ordinelor primite, 6 ofițeri și 4 subofițeri au rămas la București pentru înființarea Direcției Superioare a Culturii, Educației și Propagandei pe lângă Ministerul de Război la 8 mai 1945. Ceilalți voluntari români au fost trimiși pe front la unitățile Armatelor 1 și 4 pentru a pune bazele aparatului politizat de Educație, Propagandă și Cultură. Pentru a nu-și dezvălui adevăratele intenții cu privire la scopul structurii pe care a realizat-o, ministrul de Război din acea vreme, generalul de divizie Constantin Vasiliu Rășcanu, nu a ordonat desființarea Serviciului cultural din Marele Stat Major, existent în mod tradițional în cadrul Armatei Române sub diferite denumiri, ci doar transformarea acestuia în Direcție Superioară. Ulterior, la 2 octombrie 1945, această Direcție a primit denumirea de Inspectoratul General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă și a fost implicată masiv în alegerile electorale din 1946, sprijinind candidații Blocului Partidelor Democratice¹, în timp ce secția militară de pe lângă Comitetul Central al P.C.R. coordona manifestările politico-culturale cu militarii și încerca să creeze celule de partid în cât mai multe unități militare.

Noua orientare se regăsește în documentele militare ale vremii. Astfel, în *Directiva generală asupra orientării instrucției și învățământului în armată în perioada 1 noiembrie 1947 – 31 octombrie 1948* se stabilea că educația ostășească și politico-socială constituia, pentru prima dată, o disciplină integrantă a pregătirii militare generale cu scopul de a se obține „din toate elementele armatei buni luptători și cetățeni conștienți, gata să apere drepturile democratice câștigate de popor”². Implicarea factorului politic în armată devine mult mai evidentă după abolirea monarhiei, un exemplu elocvent fiind *Directiva pentru instrucția în armată nr. 1292000*, emisă la 18 martie 1948. În acest document se sublinia faptul că instrucția militară și educația politică reprezentau „stâlpii care pot ridica valoarea armatei noastre”³. S-a oferit în acest fel un fundament ideologic tipic sovietic instrucției militare din Armata Română, în spiritul principiilor marxist-leniniste, folosindu-se „noi metode de instrucție a trupei și viitoarelor cadre, metode corespunzătoare ideologiei pe baza căreia se clădește armata populară”⁴.

Regimul politic comunist a urmărit, imediat după proclamarea Republicii, să creeze un cadru legislativ bazat pe considerentele sale ideologice prin care să anihileze

orice tip de rezistență și să ofere un aspect de legalitate actelor de autoritate pe care le săvârșea. Totodată, a fost demarat un amplu proces de reorganizare internă a P.C.R. Au fost constituite organizații de bază ale partidului pe comandamente, instituții și direcții militare, regimente și batalioane. În mai 1948 a avut loc înlocuirea generalului Dumitru Petrescu din fruntea Inspectoratului General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă cu generalul maior Petre Borilă, fost locțiitor politic cu gradul de căpitan, în 1944, la Regimentul 1 Artilerie al Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin”.⁵ Sub conducerea acestuia are loc transformarea Inspectoratului, la 5 octombrie 1948, în Direcția Superioară Politică a Armatei (D.S.P.A.). Structurat pe patru direcții – organizare și instructaj; propagandă și agitație; cadre; administrație -, acest organism a fost creat pentru a conduce întreaga activitate politică și de partid din armată, fiind împuternicit atât cu atribuțiile unei instituții militare de stat, cât și cu cele ale unui organism superior de partid.

Se simțea nevoia de a se înființa o astfel de instituție? Răspunsul, în epocă, este afirmativ. Noul regim politic se confrunta cu mari probleme legate de coordonarea activităților organizațiilor de partid din armată cu cele ale aparatului de educație, cultură și propagandă. Celulele de partid din unitățile militare își desfășurau activitatea sub conducerea organelor locale de partid deoarece nu erau recunoscute în mod oficial de autoritățile militare, în timp ce directorii, subdirectorii, comandantii secunzi și ajutorii pentru educație, cultură și propagandă din unități și subunități făceau parte, încă din 1945, din structura Armatei Române. Acestui dualism i s-a pus capăt prin înființarea Direcției Superioare Politice a Armatei, care a oficializat organizațiile de partid din armată sub denumirea de *organizații de bază* și le-a trecut sub autoritatea comandantului secund al unității, în cazul în care acesta era membru de partid, sau instructorului de partid de la marea unitate.

Pe baza rezoluțiilor Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a ordinelor ministrului apărării naționale, Direcția Superioară Politică a Armatei a elaborat directive și dispoziții în prima parte a anului 1949 pentru ca toți comuniștii militari, indiferent de grad sau funcție să fie cuprinși în organizații de partid din armată comune, care nu mai separau ofițerii, maiștrii militari și subofițerii de militarii în termen. *Instrucțiunile pentru organizarea muncii de partid în unitățile armatei* - primele de acest gen din istoria armatei române, apărute în primăvara anului 1949 – stabileau că în unitățile și formațiunile armatei cu peste 100 de comuniști, organizațiile de partid erau conduse de un comitet format din 7 la 11 membri, în timp ce la subunitățile cu 3 până la 100 de membri de partid exista un birou care conducea activitatea comuniștilor (organizațiile de partid de la companie erau conduse de un organizator de partid ales). În cazul subunităților care aveau mai puțin de 3 comuniști s-au format grupe mixte de partid, alcătuite din 3 la 10 membri comuniști, candidați de partid și utemiști, și conduse de un responsabil, fiecare grupă fiind o componentă a unei organizații de bază sau de companie. Din acel moment toate organizațiile de partid au început să-și desfășoare adunările în cazărmi, în mod oficial, întreaga activitate fiind condusă de comandantul secund al regimentului (similar), care primea instrucțiuni direct de la secția politică a diviziei, subordonată direcției politice a unei regiuni militare sau a unui comandament de armă. În afară de birourile organizațiilor

de bază, comitetele și comisiile de partid, care erau eligibile potrivit aceluiași instrucțiuni, restul organelor de partid din armată erau numite de eșalonul politic superior.

Tot în anul 1949 a apărut, pentru prima dată, într-un regulament care stabilea principiile și procedeele de luptă ale armatei române, descrierea locului, rolului și modului de organizare și desfășurare a muncii de partid pe timpul desfășurării acțiunilor de luptă⁶, însușindu-se concepția doctrinară sovietică privind controlul nemijlocit al armatei de către aparatul de partid. Ordinul general nr. 24 din 30 iulie 1949 al ministrului apărării naționale prevedea în mod explicit că locțiitorul politic al comandantului răspundea împreună cu comandantul de situația operativă, politică și administrativă a unității.⁷ Din acel moment, principiul unității de comandă a fost subminat de controlul exercitat de membrii aparatului de partid asupra deciziilor comandanților de unități și mari unități. Această realitate a fost camuflată cu mare grijă de apologeții regimului comunist, mai ales după 1965, și pentru că, în perioada 18 martie 1950 – 19 aprilie 1954, la conducerea Direcției Superioare Politice a Armatei s-a aflat Nicolae Ceaușescu, unul dintre susținătorii fervenți ai centralizării puterii, nu doar militare, în mâna partidului și a liderului de stat.

Și pentru că în acel moment partidele care se opuneau ocupației sovietice și comuniștilor români fuseseră interzise, se poate spune că Armata Română a fost obligată să-și însușească singura orientare politică „justă”, existentă în mod oficial la acea dată, cea marxist-leninistă. Ofițerii superiori care s-au abătut de la această direcție au fost verificați și epurați de comisia specială condusă de Leontin Sălăjan, constituită în urma hotărârii luate la ședința Biroului Politic al CC al PMR din 23 septembrie 1948.⁸ După înființarea D.S.P.A., verificările au fost extinse la toți comuniștii militari și au durat până în mai 1950. Rezultatele acestor verificări au fost discutate în ședința activului de partid din forțele armate (31 iulie – 1 august 1950), unde s-a dezbătut și rezoluția plenarei C.C. al P.M.R. din iulie 1950 în legătura cu rezultatele verificării membrilor de partid și primirii de noi membri de partid. Pentru a se evita pătrunderea în organizațiile de partid din armată a unor militari „periculoși” pentru noul regim politic, Comitetul Central al P.M.R. a dispus înființarea de comisii de partid în cadrul direcțiilor și secțiilor politice din armată, iar șeful D.S.P.A. îndruma și controla Comisia de Partid a Armatei și răspundea pentru hotărârile luate în fața Comisiei Controlului de Partid de pe lângă Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român.

Pentru că se simțea lipsa unui regulament al serviciului interior adecvat noilor condiții istorice, acesta a fost editat și a intrat în vigoare în anul 1950. Sintagma „*pregătirea de luptă și politică*” apare pentru prima dată într-un asemenea document și, în același timp, se precizau locul și atribuțiunile locțiitorului politic al comandantului de regiment, propagandistului regimentului și șefului clubului unității.⁹

Potrivit hotărârii Secretariatului C.C. al P.M.R. din aprilie 1951, Direcția Superioară Politică a Armatei a ordonat ca funcțiile de comandant de regiment (similar) să fie încadrate în cea mai mare parte cu membri de partid. Aceasta este și o urmare a Ordinului General nr. 1 din 3 ianuarie 1950, emis de ministrul apărării naționale, pe baza căruia au fost epurate pe criterii politice toate cadrele militare considerate nesigure de către activiștii de partid și au fost promovați mulți veleitari,

care nu aveau o pregătire militară suficientă, dar corespundeau din punct de vedere politic.

Pe de altă parte, Direcția Superioară Politică a Armatei a emis în mai 1951 *Instrucțiunile referitoare la organizarea adunărilor pentru dări de seamă și alegerea organelor de conducere ale organizațiilor de partid și comisiilor de partid din Forțele Armate*. Acestea au fost primele alegeri prin vot secret din armată și s-au desfășurat pentru a aduce o credibilitate sporită aparatului de partid de la toate eşaloanele militare. După încheierea alegerilor din cadrul organizațiilor de bază ale partidului din armată a reînceput primirea de noi membri de partid.

Disfuncționalitățile apărute în cadrul activităților de coordonare și conducere a organelor de partid din armată în perioada 1948-1951 s-au datorat avalanșei de instrucțiuni și dispoziții emise de Direcția Superioară Politică a Armatei fără o corelare adecvată a acestora. În consecință, în anul 1952 s-a emis *Regulamentul organelor politice din Forțele Armate ale R.P.R.*, însoțit de normele metodologice de aplicare intitulate: *Structura și modul de constituire a organizațiilor de partid din Forțele Armate ale R.P.R.* Aceste documente aprobate de Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român stabileau în mod clar structura organizațiilor de partid din unitățile militare, rolul acestora și activitățile pe care urmau să le desfășoare. Principiul de bază enunțat de acest regulament era crearea în fiecare unitate a organizațiilor de bază ale partidului, în cadrul cărora se urmărea să se înființeze organizații de partid de companie (similar) alcătuite din cel puțin trei membri de partid.¹⁰ Activitatea organelor politice din armată se desfășura potrivit Statutului Partidului Muncitoresc Român, a hotărârilor adoptate la congrese, a hotărârilor Comitetului Central și ale guvernului. Se menținea dispoziția potrivit căreia aparatul politic din armată erau considerat atât organ de conducere, cât și instanță de stat, fiind obligat ca periodic să convoace adunări ale activului de partid din marile unități pentru a se dezbate hotărârile mai importante ale partidului și guvernului în vederea îndeplinirii sarcinilor primite. Acest regulament a rămas în vigoare până în anul 1963.¹¹

Influența aparatului de partid a devenit omniprezentă până la cele mai mici structuri ale armatei. Toate acțiunile realizate de militari au primit și o conotație politică pentru a legitima regimul comunist impus după 1944 cu sprijin sovietic. Această repetare la nesfârșit a rolului politic pe care îl aveau militarii a marcat anii '50, fiind o componentă obișnuită a programelor, directivelor și discursurilor din epocă. De exemplu, regulamentul de funcționare a cluburilor din armată, care a intrat în vigoare în anul 1953, stabilea că „*întreaga activitate a clubului trebuie să fie subordonată sarcinilor de luptă și politice a unităților și îndreptată spre educarea soldaților, sergenților și ofițerilor în spiritul unei înalte conștiințe politice*”¹². Aceste cluburi ostășești de unitate și cele de companie fuseseră înființate în iunie 1951 ca „*așezăminte de cultură ale armatei unde se poate duce cu succes munca politică de masă, educarea culturală și sportivă a soldaților și sergenților în termen și unde aceștia își pot petrece timpul liber în mod civilizată și cu folos pentru desfășurarea activităților de însușire a cunoștințelor militare și politice*”¹³. Împreună cu Casele Armatei de garnizoană, înființate în primăvara anului 1949, cluburile din unitățile

militare au asigurat un mod de petrecere a timpului liber subordonat esențialmente scopului politic. Practic, în aceste așezăminte s-a desfășurat propagandă și agitație politică împreună cu alte activități - manifestări artistice și sportive, cursuri de cultură militară. Chiar și familiile cadrelor militare care participau la activitățile organizate de casele armatei au devenit ținta acțiunilor propagandistice ale regimului comunist. În *Regulamentul de funcționare a caselor ofițerilor din Forțele Armate ale R.P.R.* din 1953 se menționa că „întreaga activitate a caselor ofițerilor se desfășoară în conformitate cu hotărârile C.C. al P.M.R. în problemele ideologice, în conformitate cu regulamentele militare, ordinele ministrului Forțelor Armate și directivele D.S.P.A.”¹⁴. Activitatea caselor armatei era îndrumată din momentul intrării în vigoare a acestui regulament de organele politice ale regimurilor militare și comandamentelor de armă. Liderii comuniști au simțit nevoia centralizării programelor de activitate ale acestor instituții la nivelurile militare superioare pentru a se realiza o supraveghere mult mai eficientă a militarilor în timpul lor liber. Comandantul garnizoanei și loțiitorul său politic urmau să pună în aplicare indicațiile venite de la organele politice ale eșaloanelor superioare și să conducă programul zilnic al caselor armatei. În plus, universitățile serale de marxism-leninism și școlile serale de partid au funcționat pe lângă casele armatei și au pregătit noi activiști de partid, o parte dintre aceștia fiind încadrați în organele politice ale armatei după absolvirea cursurilor.

Tot în anul 1953 a apărut și *Regulamentul de funcționare a bibliotecilor Forțelor Armate ale Republicii Populare Române*. În acesta se preciza că „bibliotecile Forțelor Armate ale RPR sunt instituții de luminare culturală chemate să ajute comandantii și organele politice printr-o activă propagare a literaturii politice, militare și beletristice – la instruirea militarilor și educarea lor în spiritul unei înalte conștiințe politice”¹⁵.

La începutul anului 1954, formele principale de organizare și desfășurare a învățământului de partid în armată erau definitive. Potrivit *Dispozițiunii cu privire la organizarea și desfășurarea învățământului de partid în Forțele Armate ale RPR în anul școlar 1954-1955* existau universități serale de marxism-leninism la București, Brașov, Sibiu, Timișoara, Cluj, școli serale de partid în 31 de garnizoane și cercuri de studiu. Un an mai târziu au apărut și regulamentele pe baza cărora universitățile și școlile serale de partid își desfășurau activitatea. Instituțiile serale de marxism-leninism au primit sarcina „de a ridica nivelul ideologic-teoretic al cadrelor din forțele armate ale Republicii Populare Române”¹⁶, la cursuri având dreptul să participe, alături de ofițeri, sergenții reangajați și civilii, care făceau parte din activul de partid. În timp ce cursurile de la universități durau trei ani, la școlile serale de partid se formau în doi ani „noi cadre propagandistice pentru învățământul de partid, conducători de grupe și consultanți la pregătirea marxist-leninistă a ofițerilor și conducători de lecții politice”¹⁷. Asemenea școli se aflau pe lângă marile unități sau unități ai căror comandanți erau șefi de garnizoană, iar majoritatea cursanților erau ofițeri, însă alături de aceștia se aflau sergenți reangajați și angajați civili, membri de partid, candidați de partid și utemiști „bine pregătiți din punct de vedere politic”.

Pentru pregătirea șefilor de direcții și secții politice, loțiitorilor politici ai comandanților de regimente și a altor ofițeri cu funcții de conducere în aparatul de partid exista un curs superior de perfecționare a lucrătorilor politici la Academia

Militaro-Politică¹⁸, în timp ce pentru formarea de propagandiști necesari armatei funcționa pe lângă aceeași instituție, încă din 1953, un curs special.

În martie 1957, Academia Militaro-Politică a armatei a trecut în subordinea Direcției Superioare Politice a Armatei, iar la 19 august 1957, potrivit Decretului nr. 400 al Prezidiului M.A.N., se formează Academia Militară Generală, rezultată din contopirea Academiei Militare (de stat major) cu Academia Militaro-Politică.

În vederea perfecționării lucrătorilor politici din armată, Școala militară politică Nr. 3 de la Breaza, singura instituție de acest fel rămasă după desființarea școlilor politice de la Ineu (11 august 1952) și Beiuș (13 august 1953), a fost transformată într-un curs de perfecționare a cadrelor politice pentru încadrarea funcțiilor existente la subunități și în statele majore ale unităților și formațiunilor militare.

Rolul pe care Direcția Superioară Politică a Armatei îl juca în cadrul structurilor militare a fost accentuat o dată cu adoptarea noului Statut al Partidului Muncitoresc Român în cadrul Congresului al II-lea al partidului (23-28 decembrie 1955). A fost introdus în statut un capitol nou, intitulat *Organizațiile de partid din Forțele Armate*, iar la articolul 66 se preciza: „*Conducerea muncii de partid în Forțele Armate ale R.P.R. se desfășoară prin Direcția Superioară Politică a Armatei, care lucrează cu drepturi de secție a Comitetului Central /.../ Organizațiile de partid din Forțele Armate ale R.P.R. acționează pe baza regulamentelor aprobate de Comitetul Central al partidului*”¹⁹. Totodată, se stabilea că „*șefii direcțiilor politice ale regiunilor militare și ale comandamentelor de armă trebuie să aibă un stagiu de partid de cel puțin 5 ani, iar șefii secțiilor politice ale diviziilor și brigăzilor de cel puțin 3 ani*”²⁰.

Procesul de destalinizare declanșat în Uniunea Sovietică de Nikita Hrușciiov la cel de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. a afectat în mod diferit statele europene din lagărul socialist. În timp ce în Polonia și Ungaria s-au petrecut schimbări importante la nivelul conducerii partidelor comuniste, în România s-a produs o reacție contrară, Gheorghe Gheorghiu-Dej consolidându-și poziția sa de lider comunist. Totodată, acesta a luat măsuri imediate pentru ca mișcarea revoluționară din Ungaria să nu se extindă în toamna anului 1956 și în România. În acest context, la 19 noiembrie 1956, imediat după înăbușirea de către sovietici a revoltei populației din Budapesta, a avut loc o ședință de analiză în cadrul Direcției Superioare Politice a Armatei, la care au participat șefii și locuitorii direcțiilor politice din armată și alți activiști cu funcții importante în cadrul aparatului de partid²², și a fost dezbătută *Hotărârea Biroului Politic al C.C. al P.M.R. cu privire la sarcinile organelor politice, ale organizațiilor de partid și U.T.M. din armată pentru întărirea unității de comandă*. Practic, participanții la această ședință au fost prelucrați pentru a putea preveni orice mișcare anticomunistă pornită sau sprijinită de militarii Armatei Române. A fost reconfirmată dorința liderilor regimului politic comunist de a-și subordona și mai mult armata prin inocularea profundă a educației politico-ideologice marxist-leniniste la militari și folosirea ședințelor de informare politică a militarilor pentru prezentarea evenimentelor interne și internaționale într-o postură cât mai favorabilă intereselor regimului comunist.

În mod previzibil pentru un regim lipsit de un sprijin popular, au urmat o serie de măsuri pentru întărirea centralizării la toate nivelele de comandă. Însă a apărut și un

lucru pozitiv: s-a renunțat la principiul dualist de comandă a unităților și marilor unități impus în perioada 1948-1950. Pe de o parte, regimul comunist reușise să-și formeze în 6 ani comandanți capabili să conducă eșaloanele militare superioare și să fie devotați partidului care i-a promovat. Pe de altă parte, împărțirea comenzii cu activiștii politici a provocat multe neajunsuri în perioada amintită din cauza insuficienței pregătiri militare a celor care alcătuiau aparatul de partid și puterii discreționare pe care o avea acesta. Destalinizarea din U.R.S.S. a determinat pe liderii regimului comunist din România să-și reconsidere poziția față de noua orientare politică a Moscovei și, pentru a se menține la putere, Gheorghiu-Dej și susținătorii săi au încercat să se împotrivescă lui Hrușciiov sprijindu-se și pe armata română. Acesta ar putea fi unul dintre motivele politice pentru care s-a reintrodus unitatea de comandă deplină în forțele armate la începutul anului 1957.

Noua orientare nu a însemnat însă și renunțarea la structura militară creată paralel cu cea de comandă, adică la aparatul politic. Era nevoie, în continuare, de o supraveghere a militarilor de către regimul politic, de aceea formularea „*comandanții (șefii) sunt în întregime răspunzători pentru starea pregătirii de luptă și politice a personalului unităților, marilor unități, instituțiilor și formațiunilor armatei*” a fost însoțită de fraza: „*introducerea deplinei unități de comandă nu micșorează însemnătatea muncii politice în armată, ci, dimpotrivă, ridică rolul acesteia, îi dă o amploare și mai mare și un conținut mai profund*”²³.

Totodată, s-a pus problema îmbunătățirii activității de educație patriotică din armată. Potrivit programei anului 1956-1957, la învățământul politico-ideologic cu cadrele, tema „Marxism-leninismul despre război și armată” ocupa cea mai mare parte din program. Modelul sovietic de învățământ politic preluat și adaptat de Direcția Superioară Politică a Armatei era considerat la începutul anului 1957 de către aceasta astfel: „*se caracteriza/ încă în mare măsură prin ruptura dintre teorie și practică, prin bucherism, prin expuneri și discuții abstracte*”²⁴. Aprecierea din Sinteza D.S.P.A. era în sine corectă și efectele învățământului politico-ideologic de tip stalinist erau vizibile de multă vreme, însă regimul politic de la București le-a luat în seamă doar în momentul în care a simțit că Moscova dorea să facă destalinizarea și în România. Astfel, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a cerut într-o hotărâre adoptată în martie 1957 ca organele și organizațiile de partid și de stat să ia neîntârziat măsuri pentru „*cultivarea dragostei fierbinți față de patrie, mândriei față de trecutul de luptă al poporului, pentru libertate și independență*”, Direcția Superioară Politică a Armatei a trecut, în acest sens, la alcătuirea unui plan tematic nou care viza reconsiderarea educării patriotice a militarilor. Acel plan a fost aplicat începând cu anul 1958-1959 și cuprindea probleme de bază ale filozofiei materialist-dialectice, descrierea situației internaționale, pornindu-se de la principiul luptei de clasă, teze privind industrializarea rapidă a României și colectivizarea agriculturii. Popularizarea tradițiilor armatei române s-a făcut ținându-se cont de orientarea politică a regimului de la București. O serie de evenimente importante la care a participat armata română de-a lungul vremurilor a fost complet ignorată datorită rolului important pe care l-au avut la un moment dat monarhii României și oamenii politici proscriși de comuniștii români. S-a căutat redeșteptarea sentimentului național al poporului român în condițiile retragerii

trupelor sovietice din România, în 1958, însă totul s-a făcut cu pași mici pentru ca Bucureștiul să nu fie învinuit de o atitudine antisovietică. Fundamentul regimului politic din anii '50 și al armatei se baza pe ideologia sovietică, și Gheorghiu-Dej nu era omul care să accepte renunțarea la aceasta. Prin grija Direcției Superioare Politice a Armatei au fost amenajate camere ale tradițiilor de luptă și puncte muzeistice în unitățile și marile unități ale armatei, a fost creat în fiecare batalion independent, regiment și brigadă „Albumul unității” - care cuprindea fotografii cu cele mai importante aspecte din istoria unității. Totodată, în Piața Eroilor din București a fost ridicat un monument închinat memoriei ostașilor români participanți la războiul antihitlerist, dezvelit la 17 august 1957, iar la 17 iunie 1959 au fost instituite ordinul „23 August” (5 clase) și medalia „Virtutea ostășească” (3 clase). Pe aceeași linie se înscrie și Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale nr. 381 din 1 octombrie 1959 privind declararea zilei de 25 octombrie ca zi a Forțelor Armate. Aparatul de partid din armată a folosit aceste prilejuri pentru a face propagandă în favoarea regimului politic de la București, iar Editura Militară, subordonată Direcției Superioare Politice a Armatei, a renunțat la publicarea excesivă a traducerilor și adoptărilor din literatura politico-militară sovietică în favoarea literaturii originale privind istoria militară a României și cea legată de educarea patriotică a militarilor.

Pentru că în noile condiții se simțea nevoia efectuării unor modificări în structura organizatorică de partid din armată, Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român a adoptat, la 30 octombrie 1959, o hotărâre cu privire la întărirea muncii politice și creșterea rolului organelor politice, organizațiilor de partid și U.T.M. din armată. În cadrul ședinței care a avut loc s-a subliniat faptul că slăbise controlul de partid în armată și se impunea să se ia măsuri pentru corectarea situației. De asemenea, s-a apreciat faptul că slaba exigență manifestată la desfășurarea lecțiilor politice a dus la ruperea lor de realitate și la apariția de confuzii, lecțiile devenind neconvingătoare. Pentru realizarea unei pregătiri mai bune a cadrelor militare s-a stabilit ca învățământul politico-ideologic cu acestea să se desfășoare pe o perioadă de 3 ani, timp în care se studiau probleme de istorie a partidului, materialism dialectic și istoric, construcție de partid și de stat și economie politică.²⁵ Totodată, planurile pentru lecțiile cu militarii în termen au fost diferențiate pe ani de instrucție de către Direcția superioară politică a armatei, care s-a preocupat și de editarea sistematică de materiale necesare pentru a ușura studiul individual al acestora. Numeroși activiști de partid din cadrul birourilor comitetelor regionale de partid au controlat activitatea din unitățile militare aflate pe raza lor teritorială, au analizat-o și au făcut recomandări organelor politice, organizațiilor de partid și de tineret din armată ca urmare a hotărârii adoptate în octombrie 1959.²⁶

Această măsură demonstrează, încă o dată, faptul că Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a căutat mereu să aibă sub control pe militari și a implicat în această acțiune inclusiv activiști de partid din afara sistemului militar pentru supraverificări. Intervenția permanentă a partidului în activitatea armatei s-a perpetuat și după anul 1965. Nicolae Ceaușescu nu era un neavenit în domeniu; între altele, în octombrie 1959, ca membru în Biroul Politic al C.C. al P.M.R. răspundea și de problemele

apărării naționale și ale forțelor armate, iar în anii 1950-1954, cum s-a arătat, a fost șef al D.S.P.A.

Direcția Superioară Politică a Armatei a trecut, pe baza indicațiilor trasate de Biroul Politic al C.C. al P.M.R., la modificarea structurii organizatorice a partidului din armată. Secțiunile politice din unele comandamente și direcții centrale din cadrul ministerului și din instituțiile militare de învățământ au fost transformate în comitete de partid, mai întâi în mod experimental.²⁷ Aceste organe eligibile urmau să fie generalizate în întreaga armată în cazul în care concluziile ar fi fost favorabile, fapt ce s-a și întâmplat în anul 1964. Totodată, comitetele de partid nou alese, respectiv birourile organizațiilor de bază au preluat sarcinile locuitorilor politici ai șefilor direcțiilor centrale din minister, ai comandanților de arme - artilerie, transmisiuni, geniu și chimică - și ai șefilor de facultăți de la Academia Militară Generală, funcțiile acestora desființându-se. În regimentele care aveau în compunere batalioane independente au fost create birouri de partid pe unitate, iar la comanda unității și pe batalioane au fost constituite organizații de bază.²⁸

Toate schimbările survenite în urma hotărârii Biroului Politic din 30 octombrie 1959 au fost consfințite la Congresul al III-lea al P.M.R. (20-25 iunie 1960). Atunci s-a adoptat un nou statut al partidului și s-a reconfirmat într-un capitol special prevederea potrivit căreia conducerea muncii de partid în armată se înfăptuia de către Comitetul Central al partidului prin Direcția Superioară Politică a Armatei. În plus, comitetelor regionale de partid li se recunoștea dreptul de control asupra activității organelor politice, organizațiilor de partid și de tineret din unitățile militare.²⁹

Liderii Partidului Comunist Român au impus atât analizarea și stabilirea de către partid a direcțiilor de orientare privind apărarea națională, cât și crearea Direcției Superioare Politice a Armatei și a altor organe de partid și de stat cu atribuții în domeniul apărării, conform modelului copiat de la armata sovietică. Astfel, a fost realizată subordonarea nemijlocită a forțelor armate și a organismelor de conducere a acestora partidului unic și liderului acestuia, Gheorghe Gheorghiu-Dej. Consecințele negative ale acestei orientări s-au agravat după preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu în 1965, care a încercat să aplice metodele de subordonare învățate în anii în care a răspuns din partea Comitetului Central de problemele forțelor armate la scara întregii societăți românești.

NOTE:

1. *Documente privind istoria militară a poporului român. 13 mai 1945 – 31 decembrie 1947*, Editura militară, București, 1988, p. 306-308.

2. Cf. *Armata română în primii ani ai revoluției și construcției socialiste*, Editura Militară, București, 1975, p. 83. 3.

3. *Ibidem*, p. 199.

4. *Ibidem*.

5. Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata română în al doilea război mondial (1941-1945). Dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 199.

6. *Armata română în primii ani ai revoluției și construcției socialiste*, op.cit., p. 202.

7. *Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice*, Editura Militară, București, 1983, p. 677. Într-un document emis la Ministerul Apărării Naționale în iulie 1949 se sublinia următoarele: „comandantul poate lua o hotărâre și fără să-l consulte pe șeful său de stat major, dar nu poate lua nici o hotărâre bună, justă și valabilă, în spiritul regulamentului, fără să consulte neapărat și obligatoriu pe locțiitorul său politic”.

8. Cf. Florin Șperlea, „Schimbarea structurii sociale a armatelor populare din Europa Răsăriteană în anii 1948-1955” (comunicare), Conferința internațională „De o parte și de alta a Cortinei de Fier”, București, 9-10 mai 2000.

9. *Armata română în primii ani ai revoluției și construcției socialiste*, op. cit. p.196.

10. Ibidem, p.122-123.

11. Ibidem, p. 108.

12. Ibidem, p. 175.

13. Ibidem.

14. Ibidem, p.177.

15. Ibidem, p.178.

16. Ibidem, p.121.

17. Ibidem, p.121-122.

18. Constantin Toderașcu, Ion Fetcu, *Linii defnitorii ale dezvoltării armatei române stabilite de PCR în anii 1955-1965*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 9, Editura Militară, București, 1981, p. 130.

19. *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român. 23-28 decembrie 1956*, Editura de Stat pentru Literatura Politică, București, 1956, p. 856.

20. Ibidem.

21. *Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice*, op.cit., p. 726.

22. Ibidem.

23. Constantin Toderașcu, Ion Fetcu, *op.cit.*, p. 127.

24. Arhivele Militare Române, Biblioteca, fond D, dosar nr. 10/1957, f.57.

25. Constantin Toderașcu, Ion Fetcu, *op.cit.*, p. 136.

26. *Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice*, op.cit. p.745-746.

27. Ibidem.

28. Arhivele Militare Române, Biblioteca, fond D, dosar nr.3/1960, f. 183.

29. *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român. 20-25 iunie 1960*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1960, p. 721-722.

Articol publicat în „*Analele Sighet 8. Anii 1954-1960: fluxurile și refluxurile stalinismului*”, Fundația Academia Civică, București, 2000, p.201 – 215.